

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ З ВІДХИЛЕННЯМИ У СТАНІ ЗДОРОВ'Я

Статтю присвячено розробці концепції професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я. Запропоновано концепцію, що базується на трьох взаємопов'язаних концептах – методологічному, теоретичному та практичному. Зазначено концептуальні положення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, що є системою поглядів на розуміння сутності, змісту, технології та організації підготовки студентів у вищих навчальних закладах з метою формування готовності суб'єктів цієї підготовки у подальшій своїй професійній діяльності забезпечувати фізичне виховання учнів спеціальних медичних груп, формувати у школярів відповідні вміння та навички, фізичні якості, нормалізуючи стан їх здоров'я та працездатність.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, здоров'я, учні з відхиленнями у стані здоров'я.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах значного зниження здоров'я учнівської молоді набуває винятково важливого значення та потребує оновлення її методологічних, змістових і технологічних основ відповідно до вимог сучасності. Такою головною вимогою є формування готовності майбутніх учителів фізичної культури забезпечувати фізичне виховання школярів з різним станом здоров'я, зокрема – сприяти відновленню здоров'я та поліпшенню фізичного стану учнів з відхиленнями у його стані.

Мета статті полягає у висвітленні концептуальних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я.

Основне завдання дослідження: розробити концепцію професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я.

Н. Ю. Довгань, З. Г. Дзюба та М. Ю. Коржевський зазначають, що “на сучасному етапі розвиток освіти в нашій країні характеризується загальними проблемами, пов'язаними з умовами існування нашого суспільства, а вища освіта в галузі фізичної культури перебуває в такому стані, який не задовольняє вимог державного рівня підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Це проявляється у невідповідності знань випускників вищих навчальних закладів світовим стандартам, інтересам особистості, суспільним потребам. Розвивальний ефект багатьох концепцій навчання, як показує практика, незначний, тому що вони орієнтовані тільки на зміни змісту освіти, а не враховують рівня і динаміки розвитку тих, кого вчать і хто вчить, особливостей конкретних умов, в яких працює викладач та залишають поза межами індивідуальність студента” [1, с. 135].

Ж. Ломака зауважує, що необхідно виховувати нове покоління вчителів фізкультури, з метою підвищення авторитету фізичного виховання як предмета, що є провідним у валеологічній освіті, органічно поєднує в собі елементи природної та гуманітарної дисципліни, щоб образ моделі педагогічної діяльності, отриманої у ВНЗ, відповідав гуманно орієнтованому [2, с. 108].

Концептуальні положення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я є системою поглядів на розуміння сутності, змісту, технології та організації підготовки студентів у вищих на-

вчальних закладах з метою формування готовності суб'єктів цієї підготовки у подальшій своїй професійній діяльності забезпечувати фізичне виховання учнів спеціальних медичних груп, формувати у школярів відповідні вміння та навички, фізичні якості, нормалізуючи стан їх здоров'я та працездатність.

Запропонована концепція професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я базується на трьох взаємопов'язаних концептах – методологічному, теоретичному та практичному.

Методологічний концепт ґрунтується на фундаментальних положеннях філософії освіти, сучасних педагогічних концепціях, діяльнісній теорії навчання, концептуальних положеннях теорії систем і синергетики, досягненнях теорії інформації та відображає взаємозв'язок і взаємодію різних методологічних підходів дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я: системного – дає змогу розглядати підготовку майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я як цілісну сукупність взаємопов'язаних складових, які базуються на раціональному поєднанні змістового наповнення, навчально-методичного забезпечення та сучасних педагогічних технологій викладання, що реалізуються в умовах освітнього середовища, яке забезпечує активне формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я; особистісно-діяльнісного – передбачає створення умов для розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури, становлення його професійної позиції та відображає взаємозв'язок і взаємодію особистісної і предметно-практичної складової формування його готовності до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я; програмно-цільового – забезпечує поетапне досягнення мети, яка прогнозується, завдяки дотриманню змодельованого процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я та здійснення постійного моніторингу його якості; контекстного – надає можливість наблизити процес навчання до реальної педагогічної діяльності, відтворити різні компоненти професійного середовища, вмотивовує на оволодіння знаннями та вміннями, необхідними для роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, сприяє формуванню творчих здібностей; рефлексивного – забезпечує зміну ставлення студентів до свого навчання, прагнення самопізнання, самовдосконалення, даючи змогу самостійно обґрунтувати й контролювати процес досягнення мети.

Можливість підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я досягається реалізацією принципів, які визначають стратегію та тактику навчання: принцип соціальної зумовленості детермінований тим, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я зумовлена соціальними процесами, які відбуваються у суспільстві (погіршення стану здоров'я молоді України та значне збільшення кількості учнів з відхиленнями у його стані); принцип соціальної активності передбачає формування у майбутніх учителів фізичної культури соціально значущої активної позиції щодо зміцнення здоров'я та забезпечення фізичного виховання учнів з відхиленнями у стані здоров'я, заснованої на їхній власній усвідомленій ініціативі та прагненні до саморозвитку; принцип інтегративності дає змогу досягти єдності знань усіх його складових: змістових, структурних, організаційних, методичних, а основним засобом реалізації принципу виступають міжпредметні зв'язки дисциплін навчального плану; принцип пріоритету особистості студента дає змогу реалізовувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні: враховувати мотиви й потреби студентів у процесі оволодіння спеціальністю, забезпечувати гуманізацію та гуманітаризацію навчального процесу, розвиток особистісних якостей і здібно-

стей, розвиток самостійності, особистісної творчості, прагнення до саморозвитку та само-реалізації; принцип поглибленої фахової підготовки дає змогу, орієнтуючись на здібності студентів в оволодінні спеціальністю, сформувати знання та розвивати вміння творчого використання засобів лікувальної фізичної культури при відновленні здоров'я та корекції фізичного стану учнів спеціальних медичних груп; принцип врахування професійних видів діяльності – дає змогу сформувати необхідні особистісні якості й професійні здібності, здійснити підготовку конкурентоспроможного вчителя на основі вивчення специфіки професійної сфери та орієнтації на контингент учнів з різним рівнем здоров'я; принцип інтенсифікації навчального процесу передбачає застосування у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури сучасних активних методів навчання, технічних засобів навчання, комп'ютеризації процесу навчання, наукової організації педагогічного контролю за рівнем знань студентів; принцип культивування успіху дає змогу майбутнім учителям фізичної культури активізувати навчальну діяльність з метою отримання задоволення від своєї праці як соціально значущої.

Система професійної підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я є складовою загального навчального процесу вищого навчального закладу, відповідає структурі цілісного педагогічного процесу і, зокрема, підготовки до впровадження занять лікувальною фізичною культурою з учнями спеціальних медичних груп та спрямовується на формування відповідних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я: ціннісно-мотиваційний компонент передбачає наявність у студентів мотивації до роботи з учнями спеціальних медичних груп (сприйняття її як особисто значущої; когнітивний компонент характеризує наявність у студентів сукупності знань сучасних освітніх технологій відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп; організаційний компонент передбачає володіння комплексом здібностей організувати та забезпечувати роботу з учнями з відхиленнями у стані здоров'я; комунікаційний компонент характеризує наявність у студентів відповідних особистісних якостей, здатність до толерантного й доброзичливого спілкування в процесі роботи з відновлення та зміцнення здоров'я учнів спеціальних медичних груп; діяльнісний компонент передбачає володіння студентами комплексом вмінь і навичок проектування та реалізації цілей щодо покращення стану здоров'я учнів спеціальних медичних груп; рефлексивний компонент передбачає наявність адекватної самооцінки, прагнення до самовдосконалення та самореалізації, розвиток творчого та інноваційного потенціалу особистості, самосвідомість, самостійність, самодисципліну.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я забезпечується реалізацією функцій процесу (освітньої, виховної, розвиваючої, професійної, соціальної). Освітня функція полягає у забезпеченні відповідності підготовки сучасним професійним вимогам до вчителя фізичної культури, а саме у поліфункціональності його підготовки, яка виражається не тільки у володінні предметом викладання, а й у здатності працювати з учнями різного стану здоров'я та фізичної підготовленості, виражає її спрямованість на оволодіння студентами всього обсягу знань, необхідного для забезпечення ефективності фізичного виховання учнів не тільки основної медичної групи, а також тих, хто має відхилення у стані здоров'я. Виховна функція спрямована на формування особистісних якостей, притаманних гуманістично-орієнтованому педагогу та полягає у формуванні значущих професійних якостей, професійних цінностей і мотивації до зміцнення здоров'я учнів з різним станом здоров'я. Розвивальна функція спрямована на забезпечення професійного та особистісного розвитку майбутніх учителів фізичної культури,

стимуляції їхніх творчих здібностей та формування прагнення до самовдосконалення. Професійна функція полягає у забезпеченні відповідності результату професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури вимогам до сучасного вчителя фізичної культури, а саме: формуванню його готовності працювати в загальноосвітньому навчальному закладі з учнями, які мають різну фізичну підготовленість і різний стан здоров'я. Соціальна функція полягає в підготовці конкурентоспроможного вчителя фізичної культури, в якому сучасне суспільство має значну потребу та який буде мати високий попит на ринку праці (за рахунок володіння методиками роботи не тільки в галузі фізичного виховання, а й у галузі лікувальної фізичної культури) та можливість самореалізуватися у своїй професійній діяльності.

Теоретичний концепт передбачає визначення дефініцій у контексті професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, сутності та структури професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до цієї роботи, визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості їхньої готовності до відповідної діяльності.

Понятійний апарат концепції визначає її термінологічне поле в контексті професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, і поданий трьома групами понять, які характеризують: 1) контингент учнів, до роботи з якими передбачається підготовка майбутніх учителів фізичної культури (учні загальноосвітніх навчальних закладів, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи); 2) сутність роботи, до якої передбачається підготовка (заняття лікувальною фізичною культурою з учнями спеціальної медичної групи); 3) результат підготовки – готовність майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, яка забезпечить можливість відновлювати здоров'я та покращувати фізичний стан школярів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, засобами лікувальної фізичної культури.

Сутність професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я полягає у сприянні розвитку у студентів особистісних якостей (комунікативних, організаційних, рефлексивних), активному оволодінню знаннями та практичними навичками щодо сучасних освітніх технологій відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп, формуючи їх готовність до цієї роботи, і вміщує змістове наповнення, сучасне навчально-методичне забезпечення і активні методи навчання.

Практичний концепт передбачає розробку професійно орієнтованого змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я (дасть змогу студентам оволодіти системними знаннями сучасних освітніх технологій відновлення та збереження здоров'я учнів, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи), сучасного навчально-методичного забезпечення відповідних навчальних дисциплін і впровадження активних методів навчання (сприятиме набуттю студентами особистісних якостей, активному оволодінню необхідними знаннями та практичними навичками роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я), забезпечення комплексної діагностики формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я (сприятиме оперативному контролю формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я).

Висновки. Таким чином, висвітлено основні положення концепції професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я та охарактеризовано три взаємопов'язаних концепти (методологічний, теоретичний та практичний), на яких вона базується.

Перспективи подальших наукових розробок вбачаємо в подальшому дослідженні та вдосконаленні питань, пов'язаних з назрілим введенням нової кваліфікації “вчитель фізичної культури у спеціальних медичних групах” та доопрацюванням галузевих стандартів вищої освіти з метою удосконалення змістової компоненти професійної підготовки цього напрямку.

Список використаної літератури

1. Довгань Н. Ю. Виховання загальнолюдської та фізичної культури у професійній підготовці фахівця / Н. Ю. Довгань, З. Г. Дзюба, М. Ю. Коржевський // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2009. – С. 133–137.
2. Ломака Ж. Исследование отношения студентов факультета физического воспитания и спорта к формированию здорового образа жизни у себя и окружающих людей / Ж. Ломака // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Рівне : Ред.-вид. центр Міжнар. екон.-гум. ун-ту ім. академіка Степана Дем'янчука, 2007. – Вип. V. – С. 101–109.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2014.

Иванова Л. И. Концептуальные основы профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к работе с учениками с учениками в состоянии здоровья

Статья посвящена разработке концепции профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к работе с учащимися с отклонениями в состоянии здоровья и определению основных ее положений. Предложена концепция, основывающаяся на трех взаимосвязанных концептах – методологическом, теоретическом и практическом. Раскрыты концептуальные положения профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к работе с учениками с отклонениями в состоянии здоровья, являющиеся системой взглядов на понимание сущности, содержания, технологии и организации подготовки студентов в высших учебных заведениях с целью формирования готовности субъектов этой подготовки в дальнейшей своей профессиональной деятельности обеспечивать физическое воспитание учеников специальных медицинских групп, формировать у школьников соответствующие умения и навыки, физические качества, нормализуя состояние их здоровья и работоспособность.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры, здоровье, учащиеся с отклонениями в состоянии здоровья.

Ivanova L. Conceptual Bases of Professional Preparation of the Future Teachers of Physical Culture to Work with Schoolchildren with Disabilities in the State of Health

Article is devoted to developing the concept of preparation future teachers of physical culture to work with schoolchildren with disabilities in the state of health. The proposed concept is based on three interrelated concepts – the methodological, theoretical and practical.

Conceptual positions of the preparation of the future teachers of physical culture to work with schoolchildren with disabilities in the state of health is a system of views on the understanding of the nature, content, technology and training of students in higher education institutions for the purpose of formation of readiness of the subjects of this training in the future of their professional activities to provide physical education schoolchildren of special medical groups, to form students' respective skills, physical qualities, normalizing their health and performance.

The main content of the concept is to change the traditional vector orientation of preparation future teachers of physical culture to work with schoolchildren with disabilities in the state of health: to prepare for an adaptive physical education of the schoolchildren of special medical groups (which is usually understood as a physical education, limited features of their disease) to prepare which provides for the formation of readiness of the future teachers of physical culture contribute to restoring health and improving the physical condition of the pupils by means of therapeutic physical culture.

Key words: professional preparation, future teachers of physical culture, health, schoolchildren with disabilities in the state of health.